

Pitkällä aikavälillä Suomi tarvitsee enemmän työtä ja investointeja

Seppo Orjasniemi

Valtiovarainministeriön lyhyen aikavälin suhdanne-ennuste korostaa kysynnän merkitystä talouskasvulle, mutta yli suhdanteen menevät ennusteet perustuvat talouden tuotantopotentiaaliin, kuten työvoiman ja pääoman määrään, sekä kokonaistuottavuuden ennakoituun kehitykseen. Valtiovarainministeriön pitkän aikavälin ennusteen mukaan vuosina 2024–2034 bruttokansantuotteen kasvu henkeä kohden jää keskimäärin 1,3 prosenttiin vuodessa. Vuosina 2034–2044 bruttokansantuotteen kasvu henkeä kohden nopeutuu 1,5 prosenttiin vuodessa. Kasvun nopeutuminen on seurausta kokonaistuottavuuden kasvun vahvistumisesta.

Tulevien vuosikymmenten aikana tulee ratkaistavaksi monia talouden kasvua hidastavia ongelmia. Erityisesti väestön ikääntyminen supistaa työikäisen väestön määrää ja lisää julkisten palveluiden tarvetta. Tuottavuuden kasvu on pidemmän aikaa pysynyt hitaana. Globaalin talouden kasvuun vaikuttavat tulevana vuosikymmeninä myös ilmastonmuutos ja luontoka-

to, joihin vastaaminen edellyttää lisää resursseja tai olemassa olevien resurssien uudelleen kohdentamista, mikä ei välttämättä itsessään kiihdytä tuottavuuden kasvua.

Politiikkapäätöksiin on tietysti edellytyksiin mahdollista vaikuttaa talouden tuotantopotentiaaliin. Julkisin toimin voidaan varmistaa resurssien tehokas hyödyntäminen, joka on edellytys nopeammalle talouskasvulle ja vahvemmalle julkiselle taloudelle. Valtiovarainministeriön (2022) virkamiespuheenvuorossa on käyty tarkemmin läpin julkisen talouden haasteita tulevana vuosina.

Valtiovarainministeriö julkaisee kaksi kertaa vuodessa arvion julkisen talouden kestävytydestä. Tämän jatkuvan analyysityön osana päivittyvät myös ministeriön pitkän aikavälin ennusteet. Kokoavana menetelmänä pitkän aikavälin ennusteille toimii sosiaali- ja terveysministeriössä (STM) kehitetty SOME-malli (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009). Kestävyysanalyysin yhteydessä tehtävät projektiot yltävät tällä het-

KTT Seppo Orjasniemi (seppo.orjasniemi@gov.fi) on finanssineuvos ja valtiovarainministeriön politiikka-analyysiyksikön päällikkö. Kirjoitus perustuu Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun järjestämässä Taloustutkijoiden 39. kesäseminaarissa 13.6.2023 pidettyyn alustukseen. Kirjoituksessa esitetyt näkemykset eivät välttämättä vastaa valtiovarainministeriön näkemyksiä.

kellä vuoteen 2070 saakka Tilastokeskuksen tuottaman väestöennusteen mukaisesti. Väestöennusteet päivitetään kerran vuodessa.

Valtiovarainministeriön kestävyysvajelaskelmissa käytetyt oletukset perustuvat pääosin EU:n ikääntymistyöryhmässä sovittuihin oletuksiin (European Commission 2021), jotka päivitetään kolmen vuoden välein ilmestyvän ikääntymisraportin yhteydessä.¹ Viimeisimmät vuonna 2021 ikääntymisraporttia varten laaditut oletukset ulottuvat vuoteen 2070 ja talouden tasapainokasvu saavutetaan 2040-luvulla. Näistä EU:ssa sovituista yhteisistä oletuksista pitkän aikavälin ennusteeseen on otettu mukaan kokonaistuottavuuden kasvu sekä oletus tasapainotyöttömyydestä, johon talous konvergoituu pitkällä aikavälillä. Lisäksi valtiovarainministeriö käyttää Euroopan komission kehittämää kohorttisimulaatiomallia työvoiman osallistumisasteen ja työllisyysasteiden **kehityksen arviossaan**. Kohorttisimulaatiomalli nojaa ikävuosikohtaiseen aineistoon työmarkkinoille osallistumisesta Suomessa ja arvio päivitetään kerran vuodessa työvoimatutkimuksen vuositietojen päivittymisen yhteydessä.

Pitkän aikavälin ennusteessa talous konvergoituu tasapainoiselle kasvu-uralle, joka riippuu kullekin kansantaloudelle ominaisista rakenteista, muuttumattomasta talouspolitiikasta ja teknologisesta kehityksestä. Kuten ikääntymistyöryhmänraportista nähdään, pitkällä aikavälillä Euroopan kehittyneiden talouksien oletetaan kasvavan globaalin teknologisen kehityksen mahdollistamaa vauhtia (European Commission 2021). Eroavuudet henkeä kohti laske-
tun bruttokansantuotteen kasvussa maiden vä-

lillä voivat säilyä sen vuoksi, että maiden välillä on eroavuuksia esimerkiksi väestön kehityksessä, koulutustasossa tai teknologian tasossa. Näihin suureisiin taas vaikuttavat erityisesti monet rakenteelliset tekijät, mutta myös harjoitettu talouspolitiikka.

Tässä kirjoituksessa esiteltävä pitkän aikavälin ennuste muodostuu kolmesta eri osasta. Lyhyen aikavälin ennusteena vuosille 2023–2025 on käytetty maaliskuussa 2023 julkaistua valtiovarainministeriön suhdanne-ennustetta. Vuosille 2026 ja 2027 ennustetta on jatkettu niin sanotulla keskipitkän aikavälin ennusteella, joka perustuu EU:ssa yhdessä sovittuun oletukseen suhdanteen tasaantumisesta viimeistään viidentenä ennustevuonna. Kun tuotantokuilu on sulkeutunut, talouden oletetaan kasvavan sen rakenteiden määrittämää kasvuvauhtia. Vuodesta 2028 lähtien bruttokansantuotteen kasvu on pitkän aikavälin ennustekehikon mukaista ja kuvaa potentiaalisen talouskasvun konvergenssia kohti pitkän aikavälin tasapainoa, joka saavutetaan 2040-luvulla.

Lyhyen aikavälin ennusteen mukaan vuosina 2023–2025 bruttokansantuotteen kasvu on keskimäärin yksi prosentti vuodessa. Maaliskuussa 2023 julkaistussa valtiovarainministeriön taloudellisessa katsauksessa arvioidaan potentiaalisen tuotannon kasvavan keskimäärin noin 1,1 prosenttia vuodessa vuosina 2023–2027 (Valtiovarainministeriö 2023). Potentiaalisen tuotannon kehitys riippuu työpanoksen, pääomakannan ja kokonaistuottavuuden kehityksistä. Työpanoksen muutoksen vaikutus potentiaalisen tuotannon kasvuun on vähäistä vuoteen 2025 saakka, jonka jälkeen työpanoksen kasvu pysähtyy ja se alkaa pienentää potentiaalista tuotantoa. Kokonaistuottavuuden kasvu on vahvistunut hieman viime vuosina verrattuna 2010-luvun alkuun. Tuottavuuden kasvu

¹ Pitkän aikavälin ennusteen keskeiset oletukset perustuvat v. 2021 julkaistuuun ikääntymisraporttiin. Seuraava ikääntymisraportti julkaistaan keväällä 2024.

tällä hetkellä on kuitenkin heikkoa verrattuna 2000-luvun alkuun, jolloin tuottavuuden kasvu ylsi keskimäärin yli kahteen prosenttiin vuodessa. Aiempaa heikompaa tuottavuuden kasvua selittää mm. talouden rakennemuutos. Korkean tuottavuuden toimialojen tuotanto on supistunut ja palveluiden osuus taloudessa on kasvanut. Hidas tuottavuuden kasvu on ollut yleistä myös muualla kehittyneissä talouksissa. Vuosina 2023–2027 kokonaistuottavuuden trendikasvun arvioidaan olevan keskimäärin noin 0,6 prosenttia vuodessa ja bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan noin 1,5 prosenttia vuodessa.

Vuosina 2034–2044 työn tuottavuuden kasvuvauhti kiihtyy. 2020-luvulla työn tuottavuuden kasvuvauhti on keskimäärin 1,2 % kun 2030-luvulla kasvuvauhti on noin 1,5 %. Työn tuottavuuden pitkän aikavälin kasvuvauhti on 1,4 %, mikä saavutetaan 2030-luvun loppupuolella. Työn tuottavuuden ohella BKT:n kasvuvauhtiin vaikuttaa työvoiman kasvuvauhti, jonka arvioidaan hidastuvan kuluvan vuosikymmenen aikana ja kääntyvän laskuun 2030-luvulla työikäisen väestön pienentyessä. Työllisten määrän laskua hidastaa työllisyysasteen ja osallistumisasteen hienoiset nousut. Työttömyysasteen ennakoitaan pysyvän kutakuinkin nykyisellä tasollaan. Tulevina vuosikymmeninä henkeä kohti laskettu BKT kasvaa tuottavuuskasvun tahdissa keskimäärin 1,3 % ja 1,5 % vuosittain. Inflaation arvioidaan pysyvän vakaana keskimäärin 2 prosentissa. Keskeiset ennusteluvut kahdelle seuraavalle vuosikymmenelle on esitetty taulukossa 1.

Suomessa työn tuottavuus heikkeni merkittävästi finanssikriisin jälkeen ja tuottavuuden kasvu pysyi pitkään hitaana. Keskeisimmät syyt mitatun tuottavuuden alenemiseen olivat elektroniikkateollisuutta kohdannut sokki, kansantalouden heikentynyt kilpailukyky ja tuotanto-

Taulukko 1. Bruttokansantuotteen ja työn tuottavuuden kasvuvauhti, %/v

	2024-2034	2034-2044
Reaalinen BKT per capita	1.3	1.5
Työn tuottavuus	1.3	1.5
T&K-menot suhteessa BKT:hen	3.5	3.9
Nimellisen BKT:n kasvu	3.4	3.4

Lähde: Valtiovarainministeriön pitkän aikavälin arvio keväällä 2023.

rakenteen muutos. Osittain väestön ikääntymisestä johtuva palveluvaltaistuva tuotantorakenne kuitenkin enenevässä määrin hidastaa kokonaistuottavuuden kasvua. On olemassa viitteitä siitä, että palvelusektorin tuottavuus on Suomessa heikompaa kuin verrokkimaissa (Tuottavuuslautakunta 2022). Näiden seikkojen vuoksi kokonaistuottavuuden merkitys talouskasvulle pitkän aikavälin ennusteessa jää alhaiseksi. Tuottavuuskehitystä voidaan vauhdittaa, joskin pitkähköllä viipeellä, t&k-panostusten kautta. Uusien innovaatioiden ohella olennaista olisi hyödyntää paremmin ulkomailla tehtyjen tutkimustyön ja innovaatioiden tuloksia. Korkeasti koulutettu väestö on edellytys muualla kehitettyjen innovaatioiden käyttöönotolle. Ikääntymistyöryhmän oletus siitä, että kokonaistuottavuus kasvaa saman verran kaikissa kehittyneissä EU-maissa talouden tasapainotilassa, perustuu t&k-panostusten tuoman kehityksen leviämiseen EU:n sisällä. T&k- ja koulutuspanostusten ohella on tärkeää huolehtia osaavan työvoiman riittävydestä. Kehittynyt yhteiskunta tarvitsee monenlaista erikoistunutta osaamista ja vähenevän väestön omaavassa

pienessä maassa on varmistettava osaavan työvoiman hyvä saatavuus sekä kouluttamalla väestöä itse että houkuttelemalla osaavia työntekijöitä Suomeen. T&k-panostukset luovat edellytyksiä myös korkeasti koulutetun työvoiman maahanmuutolle.

Kansantaloudessa tuotantoteknologian tasoa kuvaava kokonaistuottavuus on se osa työn tuottavuuden kasvua, jota ei voida selittää investoinneilla kiinteään pääomaan tai inhimilliseen pääomaan. Kyse on jäännöstermistä, joka täytyy tulkita laajasti, ja se käsittääkin niin teknologisen tiedon, kapasiteetin korkeamman käyttöasteen, tehokkaammin toimivat markkinat, käytössä olevan infrastruktuurin kuin myös organisaatioiden hallinnon ja käytänteitä koskevan tiedon ja sen soveltamisen. Monet tuottavuuden kasvun lähteistä eivät edellytä yrityksiltä aineellisia investointeja.

Tällä kertaa tulevien vuosikymmenien kasvunusteen tekemisen haastavuutta lisäävät aluillaan olevat mittavat vihreän siirtymän investoinnit. Investointitarve on valtava ja voi synnyttää uusia teknologian aloja ja ratkaisuja, jotka mahdollisesti nopeuttavat taloudellista kasvua. Vihreän siirtymän investoinnit ovat tarpeen, jotta voidaan hidastaa ja torjua ilmastonmuutosta, joka toteutuessaan vaikuttaa Suomenkin talouskasvuun. Ilmastonmuutoksen merkittävimmät vaikutukset saapuvat Suomeen erityisesti kansainvälisen kaupan kautta. Lisähaasteena on myös aluillaan oleva tekoälyn kehittyminen, joka voi mahdollisesti lisätä työn tuottavuutta tulevien vuosikymmenten aikana. □

Kirjallisuus

- European Commission (2021), *The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)*, Institutional Paper 148.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009), *Skenaarioita sosiaalimenoista – terveyden edistämisen vaikutukset ja analyysimallin esittely*, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:7, Helsinki.
- Tuottavuuslautakunta (2022), *Palkat ja kilpailukyky tuottavuuden varassa: Miten tuottavuuskasvua voidaan edistää?*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:66, Helsinki.
- Valtiovarainministeriö (2022) *Uudistuva ja kestävä Suomi: Valtiovarainministeriön virkamiespuheen-vuoro 2022*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:77, Helsinki.
- Valtiovarainministeriö (2023) *Taloudellinen katsaus: Kevät 2023*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:24, Helsinki.